

NAUJAS BIBLIOGRAFIJOS TERMINŲ ŽODYNAS

OSVALDAS JANONIS

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: osvaldas.janonis@kf.vu.lt

2008 metais Sankt Peterburgo leidykla „Professija“ išleido žinomo rusų bibliografijos teoretiko Valerijaus Fokejevo aiškinamąjį žodyną „Bibliografijos mokslas ir praktika“¹.

Į žodyną įtraukta daugiau negu du tūkstančiai terminų, tarp jų dalis gretimų sričių (knygotyros, bibliotekininkystės mokslo, informatikos). Iš pastarųjų pateko tik tie terminai, kurie plačiai vartojami bibliografijos moksle ir praktikoje. Žodyne taip pat randame kai kurių bendrųjų mokslo terminų, kurių aiškinimai gali praversti ne tik studentams, bet ir praktikams, o kartais ir mokslininkams. Tokiu būdu taupomas jų laikas, nes nebereikia naudotis kitais šakiniais terminų žodynais. Pirmą kartą bibliografijos terminų žodyne apibrėžti tokie terminai kaip *bibliografijos filosofija*, *bibliografijos genezė*, *bibliografijos dėsniai*, *bibliografijos*

liografijos dėsningumai, *bibliografijos esmė*, *bibliografijos kokybė*, *bibliografinė kalba*, *bibliografinės tendencijos* ir kt.

Žodyne pateikti terminai aprėpia keletą terminų blokų (bibliografija, bibliografijos mokslas, bibliografinė informacija, praktinė bibliografinė veikla ir jos komponentai: subjektai, objektai, priemonės, procesai, operacijos, rezultatai). Tradiciškai gausiai pateikta terminų, įvardijančių praktinės bibliografinės veiklos rezultatus.

Svarbus žodyno bruožas susijęs su apibrėžiamų bibliografijos mokslo sąvokų gausa. Tai pirmasis bibliografijos terminų žodynas, kuriame taip toli peržengta bibliografinės praktikos riba. Tai gerokai išplečia žodyno adresatinę paskirtį. Žodyne išsamiai atspindėti su bibliografine informacija susiję terminai: *bibliografinės informacijos savybės*, *bibliografinės informacijos lygmenys*, *bibliografinės informacijos funkcionavimo etapai*, *aksiologinė bibliografinės informacijos funkcija*, *komunikacinė bibliografinės informacijos funkcija*, *latentinė bibliografinė*

¹ ФОКЕЕВ В.А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. Санкт-Петербург: Профессия, 2008. 269, [1] р. Rus.

informacija, diagenetinė bibliografinė informacija ir kt.

Pirmą kartą į bibliografijos terminų žodyną pakliuvo įvairių bibliografijos mokslinių koncepcijų autorių sukurti ir pagrįsti terminai. Čia randame terminus, kurie įvardija bibliografijos mokslininkų Liudmilos Astachovos, Abramo Barsuko, Emilijos Bepalovos, Aleksandro Grečichino, Olego Koršunovo, Valerijaus Leonovo, Natalijos Sliadnevos, Arkadijaus Sokolovo bibliografijos koncepcijas. Suprantama, kad geriausiai perteikta žodyno autoriaus plėtojamos bibliografijos kognitografinės koncepcijos terminija (pavyzdžiui, *bibliografinis kvadratas*, *bibliografijos keturių kampų formulė*, *bibliografinės informacijos holografinis efektas*, *postprotoneobibliografija* ir kt.).

Žodyne apibrėžti terminai, atskleidžiantys bibliografijos mokslo struktūrą (*norminis*, *bendrasis*, *šakinis*, *lyginamasis*, *mokomasis* (*pedagoginis*), *dalinis* (*specialusis*) *bibliografijos mokslas*, *bibliografijos teorija*, *bibliografijos mokslo metodologija*, *bibliografijos metodika*, *bibliografijos istorija* ir kt. Lieka neaišku, kuo remdamasis autorius vienus struktūrinius mokslo padalinius įvardija kaip mokslo skyrius, kitus – kaip mokslo rūšis, dar kitus – kaip mokslo disciplinas.

Visi dabartiniai bibliografijos teorijos ir kitų bibliografijos mokslo dalių laimėjimai sutelkti į apibrėžtis tokių sąvokų kaip *bibliografijos principai*, *bibliografijos funkcijos*, *bibliografinės informacijos funkcijos*, *bibliografijos paradigmos*, *bibliografinis metodas* ir kt.

Žodyne vyrauja tradicinės bibliografijos terminai. Kaip taikliai pasakė Andrejus Asatapovičius turiningoje įžangoje, tai suteikia

terminų sistemai stabilumo, tvirtumo. Jame atsisakyta kai kurių XX amžiaus pradžioje ir sovietmečiu vartotų terminų: *skaitymo planas*, *skaitymo programa*, *bibliografijos partiškumo principas* ir kt. Pateikta originali, dabartines realijas atitinkanti termino *bibliografijos partiškumas* apibrėžtis.

Atsižvelgdamas į naujas tendencijas, susijusias su vis platesniu šiuolaikinių informacinių technologijų naudojimu bibliografijoje, V. Fokejevas į savo žodyną įtraukė tokius terminus kaip *elektroninė* (*skaitmeninė*) *bibliografija*, *elektroninis katalogas*, *skaitmeninis bibliografinis išteklius* ir kt. Bibliografijos terminų žodyne pirmą kartą aptinkame reklamos terminus *reklaminės bibliografinės produkcijos gaminimas*, *tiesioginė bibliografinė reklama*, *reklaminė bibliografinė veikla*, *bibliografinių paslaugų reklama*, *reklaminių bibliografinių paslaugų rinka*, *bibliografinės reklamos priemonės* ir kt.

Žodyne randame iki šiol retai vartojamus terminus *efemeridės* (trumpalaikiai, laikini bibliografijos leidiniai), *bibliografijos misija* (*paskirtis*), *bibliografinė erdvė* (bibliografijos funkcionavimo erdvė, aprėpianti komponentus, kurie sudaro bibliografijos objektinę-dalykinę sferą), *bibliografinės tendencijos* (bibliogramų srautų ir bibliografijos mokslinių-organizacinių struktūrų kryptys ir raidos ypatybės pagal įvairius parametrus), *bibliografijos efektai*, *bibliografijos apologija* (mokslinės literatūros žanras, kurio tikslas – įtikinamai atskleisti bibliografijos pranašumus, jos socialinę reikšmę) ir kt.

Terminų apibrėžtys dažnai neapsiriboja sąvokos esminiu bruožu fiksuojančiu sakiniumi, o pateikia išsamesnės informacijos

apie tą sąvoką. Autorius dažnai nurodo alternatyvias standartizuotų terminų apibrėžtis ar juos komentuoja. Kartais tai žadina mokslinę diskusiją. Didelių abejonių kelia bibliografijos „rūšis“ apibūdinantys terminai. Juose bibliografija suvokiama tradiciniu, siaurąja, prasme (pavyzdžiui, *autobibliografija*, *bibliografijos bibliografija*, *laikraščių straipsnių bibliografija* ir t. t.), iš esmės orientuojamasi tik į vieną iš jos rezultatų (bibliografijos priemones). Ne veltui bibliografijos „rūšys“ dubliuoja bibliografijos priemonių rūšis. Matyt, smarkiai pakitus bibliografijos apibrėžčiai tokios bibliografijos rūšinės struktūros būtina atsisakyti. Ryžtingą žingsnį šia linkme žengė bibliografijos mokslininkė Margarita Vochryševa savo vadovėlyje aukštosioms mokykloms. Jos nuomone, tikslinga klasifikuoti ne tokį sudėtingą fenomeną kaip bibliografija, o tik ją sudarančias veiklos sritis. Ji išskyrė individualią ir kolektyvinę (institucinę), neprofesionalią ir profesionalią, bendrąją ir

specialiąją bei kitas praktinės bibliografinės veiklos rūšis. Ypač tai tikslinga, jeigu bibliografiją suprantame kaip socialinį institutą (paties žodyno autoriaus požiūris). Nė vienas iš pirmiau minėtų terminų į žodyną neįtraukti.

Sunku suprasti, kodėl pateikdamas terminus, apibūdinančius bendruosius mokslo požiūrius, autorius apsiribojo tik terminais *veiklos požiūris į bibliografiją* ir *sinerginis požiūris bibliografijos moksle*. Prašyte prašosi įtraukiami ir kiti požiūriai (sisteminis, funkcinis ir kt.), kuriais produktyviai naudojosi bibliografijos mokslininkai.

Taigi žodynas ne tik demonstruoja aukštą bibliografijos sąvokų sistemos raidos lygį, bet ir atskleidžia kai kurias jos silpnybes. V. Fokejevo parengtas žodynas – puikus bibliografijos sąvokų sistemos analizės, tolesnio bibliografijos terminijos tobulinimo pagrindas. Jis turi tapti parankine kiekvieno bibliografijos mokslininko, doktoranto, studento, bibliografo knyga.

Įteikta 2008 m. liepos mėn.